ỨNG DỤNG CÔNG NGHỆ THÔNG TIN TRONG QUẢN LÝ VẬN HÀNH THƯ VIỆN

Nguyễn Duy Hoan[20]

Từ thư viện truyền thống đến thư viện hiện đại

Thư viện xuất hiện từ khi loài người có nhu cầu lưu giữ thông tin. Trước đây thư viện đơn giản chỉ là nơi lưu trữ và phổ biến tài liệu *(in trên giấy)* đáp ứng nhu cầu đọc có tính chất tập thể và xã hội. Vốn tài liệu đó đòi hỏi phải bảo quản, xử lý theo nguyên tắc phù hợp với tính chất vật lý của giấy.

Trong mô hình thư viện truyền thống, sự hạn chế xuất hiện trong từng công tác nghiệp vụ như: *mượn/trả, tra cứu tìm kiếm tài liệu. Mọi thao tác đều được thực hiện thủ công bằng sự ghi chép của cán bộ thư viện.*

Hình ảnh một thư viện với sách được xếp theo cỡ và cất kỹ trong kho còn khá phổ biến. Độc giả phải qua nhiều thủ tục để tiếp cận với sách, trong đó thủ tục mang tính nghiệp vụ nhất là hệ thống tra cứu thường được tổ chức thiếu chính xác, do đó giữa người sử dụng và sách có một khoảng cách lớn. Công tác phục vụ sơ sài - thiếu vắng những bộ phận phục vụ cần thiết như là tham khảo, mượn liên thư viện, v...v... Mỗi thư viện là một ốc đảo, không liên kết phối hợp với thư viện bạn, cho nên chưa hề có mạng lưới thư viện.

Thế nào là thư viện hiện đại?

Một thư viện hiện đại là nơi đáp ứng mọi nhu cầu thông tin của người sử dụng một cách dễ dàng và nhanh chóng. Vì thế trong thời đại bùng nổ thông tin ngày nay khi nói đến thư viện là người ta không nói đến một thư viện đơn độc mà nói đến một hệ thống thư viện hay là mạng lưới thư viện - Những thư viện cùng ngành, cùng chức năng, hay trong cùng một vùng địa lý liên kết với nhau.

Phải gắn liền với công nghệ thông tin

Tự động hóa hoàn toàn các hoạt động thư viện, kết nối mạng chia sẻ thông tin, kết hợp mạng thư viện vùng và quốc gia. Thiết lập thư viện điện tử, thư viện số, và thư viện ảo. Theo nghiên cứu của Sloan's CIO (tổ chức nghiên cứu xu thế

[20] PGS.TS. Giám đốc Trung tâm Học liệu, ĐHThái Nguyên

giáo dục qua internet) cứ 6 sinh viên đăng ký học nâng cao thì lại có 1 người đăng ký học qua mạng. Điều này cho thấy xu thế học "online" đã, đang và sẽ là bước đi mới của một nền giáo dục toàn cầu trong thời gian tới.

Thư viện Quốc hội Mỹ đưa ra sáng kiến xây dựng Thư viện Kỹ thuật số Toàn cầu về các tư liệu lịch sử, nghệ thuật và văn học trên toàn thế giới. Mục đích của dự án này là đưa lên mạng trực tuyến những danh mục tài liệu qúy hiếm và thống nhất mà Mỹ và các quốc gia phương Tây có được về các nền văn hóa vĩ đại khác tại Đông Á và Nam Á, văn hóa của các quốc gia đạo Hồi từ Inđônêxia xuyên qua vùng Trung và Đông Á đến châu Phi. Ngài James H. Billington, giám đốc Thư viên Quốc hội Mỹ đã nói "Thư viện Kỹ thuật số Toàn cầu cho phép độc giả truy cập miễn phí các tư liệu này thông qua mạng Internet. Nó sẽ mang tới những cơ hội lớn để mọi người đều có thể cùng tận hưởng sự sâu sắc và độc đáo của các nền văn hóa khác nhau trên thế giới". Ông Billington nói: "Tôi tin rằng chúng ta vừa có cơ hội vừa có nghĩa vụ trở thành quốc gia đầu tiên sử dụng các công nghệ mới trên Internet để tôn vinh các giá trị văn hóa đa dạng và đầy chất sáng tạo trên thế giới. Giấc mơ của tôi là Thư viện này có thể giúp tất cả mọi người đến với nhau trong kỷ nguyên đa truyền thông". Khái niệm thư viện số cho thấy "một hệ thống thông tin trong đó tất cả các nguồn thông tin đều có sẵn dưới dạng có thể xử lý được bằng máy tính và trong đó tất cả các chức năng bổ sung, lưu trữ, bảo quản, tìm kiếm, truy cập và hiện hình đều sử dụng kỹ thuật số.

2. Trung tâm Học liệu - mô hình thư viện hiện đại

Trung tâm Học liệu là một đơn vị thành viên của Đại học Thái Nguyên được thành lập với vai trò hỗ trợ các nhà nghiên cứu khoa học, giảng viên, sinh viên trong và ngoài Đại học Thái Nguyên trong công tác nghiên cứu, giảng dạy và học tập. Cung cấp trang thiết bị đồng bộ chuyên nghiệp, hệ thống tài nguyên đa dạng phục vụ công tác đổi mới phương pháp dạy và học tại Đại học Thái Nguyên và các tỉnh trung du miền núi phía Bắc Việt Nam.

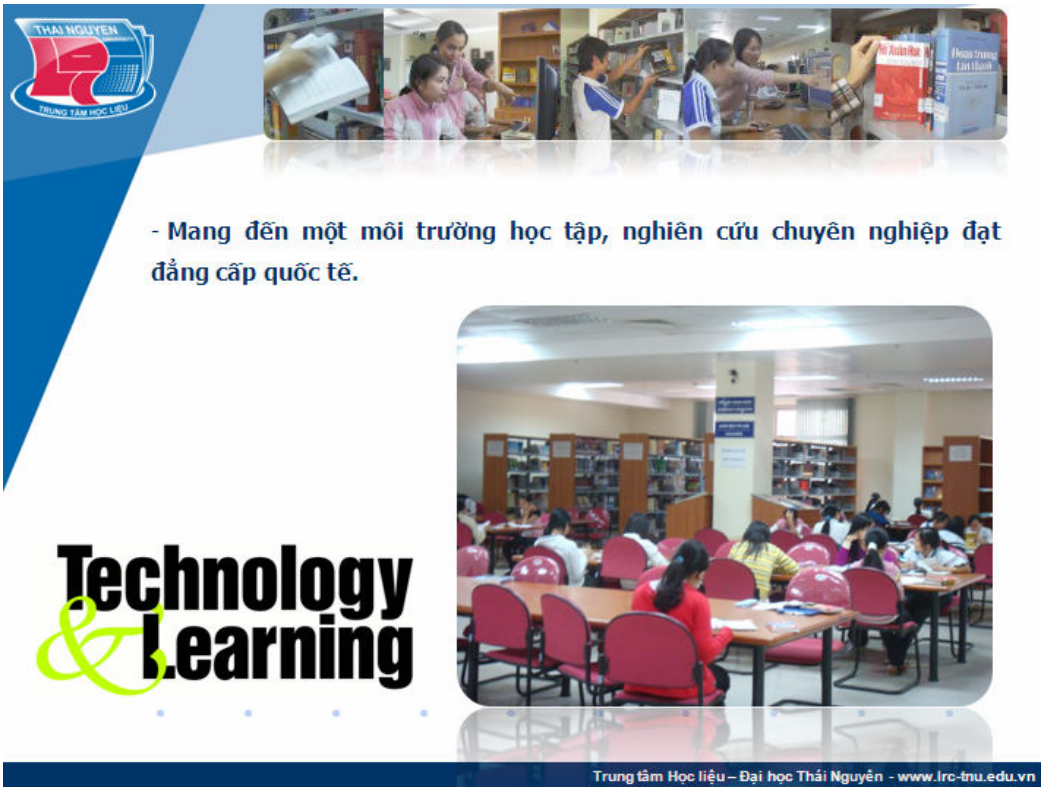

Trung tâm Học liệu Đại học Thái Nguyên cũng là thư viện được xây dựng theo mô hình Trung tâm Học liệu đầu tiên ở miền Bắc. Trước đó, ba Trung tâm Học liệu khác đã được xây dựng tại các trường Đại học khu vực miền Trung và Đồng bằng Sông Cửu Long: ĐH Huế, ĐH Đà Nẵng và ĐH Cần Thơ. Những Trung tâm học liệu này hiện đang trở thành những thư viện đại học chủ lực của Việt Nam.

3. Ứng dụng Công nghệ thông tin trong quản lý và vận hành thư viện tại Trung tâm Học liệu

Trung tâm Học liệu – Đại học Thái Nguyên được hình thành và đi vào hoạt động ngày 21/11/2007, với vai trò hỗ trợ đổi mới công tác nghiên cứu và đào tạo, nhằm tạo ra một môi trường học tập chuyên nghiệp cho giảng viên, học viên cao học và sinh viên trong toàn Đại học Thái Nguyên. Công tác phục vụ bạn đọc đảm bảo được yêu cầu và chất lượng, số lượng bạn đọc đến Trung tâm Học liệu ngày càng tăng, năm 2008 có 34.800 lượt bạn đọc đến mượn tài liệu của Trung tâm với 93.793 lượt tài liệu cho mượn thì đến tháng 10/2010 đã có 107.164 lượt người

mượn với 247.390 lượt tài liệu cho mượn. Nguồn tài nguyên được bổ sung thường xuyên, hiện tại Trung tâm Học liệu đã biên mục và được vào phục vụ được trên 73.000 cuốn sách, trong đó có khoảng 12.000 giáo trình. Mua mới và cập nhật 220 đầu báo, tạp chí chuyên ngành, trong đó có 52 tạp chí ngoại văn. Phát triển mạnh góc Ngân hàng thế giới với số lượng tài liệu hiện có là gần 3000 tài liệu. Các bộ cơ sở dữ liệu được chú trọng phát triển, hiện nay, Trung tâm Học liệu đã có 05 bộ cơ sở dữ liệu tiếng Việt và 06 bộ cơ sở dữ liệu tiếng Anh.

Nắm bắt được nhu cầu và xu hướng của thư viện trên thế giới, Trung tâm Học liệu đã trang bị hệ thống thiết bị số hóa KISTAS hiện đại theo công nghệ của Hoa Kỳ, trung bình mỗi ngày các cán bộ tại Trung tâm số hóa được hơn 1000 trang tài liệu bao gồm các tài liệu của Đại học Thái Nguyên, của các GS giàu kinh nghiệm, các tài liệu có nhu cầu sử dụng cao. Ngoài ra Trung tâm Học liệu có phát triển mạnh nguồn tài liệu nghe nhìn với trên 2000 đĩa CD, VCD, DVD các loại, hệ thống phần mềm học tiếng Anh Lang Master…

Hàng năm Trung tâm Học liệu cung cấp trên 10.000 thẻ bạn đọc cho toàn bộ sinh viên mới nhập học của Đại học Thái Nguyên nâng tổng số thẻ sử dụng Trung tâm lên đến hơn 40.000 thẻ.

Ngoài ra, còn có các loại ấn phẩm định kỳ như báo, tạp chí. Bộ sưu tập tài liệu tham khảo cho 85 ngành học của Đại học Thái ả guyên. Bộ sưu tập đa phương tiện DVD và CD-ROMs. Đặc biệt có cả bộ sưu tập dành cho người khiếm thị. Về trang thiết bị có hơn 300 máy vi tính nối mạng tốc độ cao. Phòng hội nghị, hội thảo với 240 chỗ ngồi được trang bị hệ thống truyền hình trực tuyến. Phòng nghe nhìn, phòng đa phương tiện, phòng học nhóm...và các dịch vụ khác như: Dịch vụ hội nghị, hội thảo, dịch thuật, ăn nhẹ...

Ứng dụng Công nghệ thông tin trong quản lý vận hành thư viện tại Trung tâm Học liệu - Đại học Thái Nguyên

Với sứ mệnh hỗ trợ và đổi mới phương pháp giảng dạy và đào tạo, Trung tâm Học liệu đã xây dựng và đào tạo đội ngũ cán bộ Công nghệ thông tin có trình độ chuyên môn cao, nhiệt tình tâm huyết với công việc. ả ăm 2007 khi dự án xây dựng Trung tâm Học liệu Thái ả guyên hoàn thành, phòng Công nghệ thông tin đã trực tiếp làm việc với chuyên gia từ đại học RMIT Úc để chuyển giao công nghệ, cho đến nay đội ngũ cán bộ Cả TT tại Trung tâm Học liệu gồm 09 cán bộ được đào tạo đầy đủ các chứng chỉ quốc tế như: MSCE, Oracle, CCả A, CCả A...

Xu hướng tin học hóa thư viện

Đối với bản thân các thư viện, sự phát triển trên toàn thế giới trong suốt nửa thế kỷ qua đã tạo ra một tình thế là nếu không hiện đại hóa ngành thư viện thì trước hết không những không đáp ứng được nhu cầu thông tin của bạn đọc, mà còn bị "tụt hậu", bị gạt ra khỏi dòng phát triển chung, không sử dụng được nguồn lực thông tin tri thức dồi dào của thế giới phục vụ cho sự phát triển của đất nước. Đồng thời cũng không chia sẻ đóng góp những thành tựu của trí tuệ Việt ả am, thông qua con đường của các thư viện và cơ quan thông tin-tư liệu.

Chính đó là lý do chủ yếu khiến chúng ta phải tìm đường, lựa chọn phương pháp hiện đại hóa công tác thư viện

ả gay khi đi vào hoạt động phục vụ bạn đọc, phòng Công nghệ thông tin đã xây dựng được một số các phần mềm hỗ trợ quản lý nhằm tin học hóa các nghiệp vụ tại Trung tâm học liệu như; Phần mềm quản lý bạn đọc dành cho bộ phận bảo vệ với mục đích quản lý và giám sát ra/vào Trung tâm, bên cạnh đó còn hỗ trợ công tác thống kê cho bộ phận Dịch vụ thông tin hàng tuần. Phần mềm quản lý sử dụng máy tính tại Trung tâm cho phép cán bộ phòng Dịch vụ thông tin có thể quản lý và giám sát bạn đọc sử dụng máy tính tại chỗ, ngăn không cho bạn đọc truy cập các website không lành mạnh, quản lý thời gian sử dụng máy tính theo chính sách của Trung tâm.

ả goài ra, phòng Công nghệ thông đã xây dựng được phần mềm thống kê sách, báo và tạp chí tại Trung tâm tạo điều kiện cho cán bộ phòng Dịch vụ thông tin có thể thống kê chính xác số lượng mà không mất nhiều thời gian và công sức, hàng năm Trung tâm tiến hành kiểm kê một lần trước khi nghỉ hè.

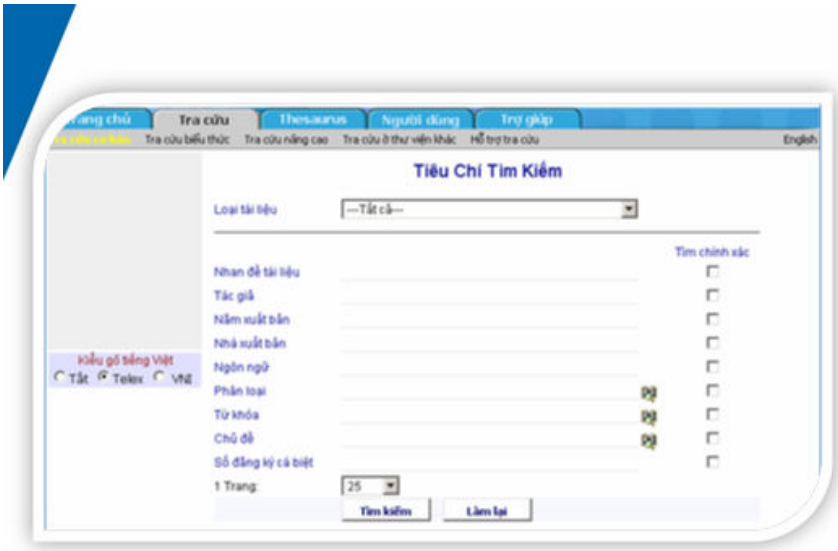

Trung tâm Học liệu được hệ thống quản trị thư viện tích hợp Ilib hỗ trợ bạn đọc tìm kiếm tài liệu từ xa (OPAC), quản lý quá trình mượn/trả tài liệu của bạn đọc trên hệ thống máy tính.

Hệ thống thiết bị Công nghệ thông tin được trang bị đồng bộ hiện đại và liên tục được nâng cấp để đáp ứng nhu cầu sử dụng và tra cứu của bạn đọc, với hệ thống máy tính nhập nguyên chiếc, cấu hình mạng được kết nối mạng LAả và Internet tốc độ cao. 400 máy tính trạm nối mạng LAả , Wireless, Internet phục vụ công tác học tập nghiên cứu của giảng viên, sinh viên đến trực tiếp sử dụng Trung tâm Học liệu. ả goài ra, hệ thống thiết bị photo in ấn cũng được trang bị đầy đủ phục vụ công tác hành chính cho cán bộ Trung tâm**.** Bên cạnh đó Trung tâm còn được trang bị hệ thống hội trường lớn trên 300 chỗ phục vụ nhu cầu hội thảo tại

chỗ, hội thảo trực tuyến, hàng năm Trung tâm nhiều hội thảo quốc tế và trong nước của các tổ chức như: ả gân hàng thế giới (WB), dự án hỗ trợ đổi mới giáo dục của Chính phủ (SREM), hội thảo tuyển sinh đại học cao đẳng của Bộ Giáo dục và Đào tạo…

Hiện nay, Internet được coi là công cụ hiệu quả nhất nhằm nối kết mọi người trên thế giới, văn hóa đọc cũng tìm thấy ở đó một công cụ hiệu quả nhằm phổ biến sách rộng rãi. Sự ra đời của thư viện điện tử là một tất yếu của cuộc cách mạng khoa học kỹ thuật trong giai đoạn bùng nổ thông tin hiện nay.

Dựa vào các công cụ tra tìm trên máy, người dùng có thể khai thác một cách nhanh chóng và hiệu quả những tài liệu của thư viện hoặc liên thư viện khi cùng sử dụng chung một nghi thức. Ở mức độ tự động hóa cao hơn, chúng ta có thể xây dựng cơ sở dữ liệu (CSDL) toàn văn cho thư viện điện tử.